

Hakan SAZYEK*

TÜRK EDEBİYATININ İLK AVANGART HAREKETİ: “YENİ LİSAN”

The First Avantgarde Movement of Turkish
Literature: “Yeni Lisan”/“New Language”

Özet

1911 yılında başlayan Yeni Lisan hareketi, Türk edebiyatında ilk avangart toplu girişimdir. Millî bir edebiyat için öncelikle dilin Arapça ve Farsça öğelerden arındırılması gerektiğini savunan hareket, daha geniş plânda özellikle gençlerde milliyetçiliği uyandırmayı amaçlamıştır. Mevcut dil ve edebiyat anlayışını ısrarla yadsıyan ve bu anlayışı savunan kesimlerle sert tartışmalara giren hareket, başlayan savaşlar yüzünden sona ermekle birlikte, getirdiği yeni ilkeleri kendisinden sonraki sürece yerleştirmeyi başarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avangart, yaratıcı yıkıcılık, edebiyat, “yeni lisan”, “genç kalemler”

Giriş

Modern bir edebiyat ortamında meydana gelen ilişkiler manzumesi, en genel hâliyle ilerlemenin, hayatın hemen her alanındaki tezahür şekliyle örtüşen bir temele dayanır. Kişisel ya da toplu bir girişim başlar, gelişir, mevcut, yaygın anlayışla farklılığını ortaya koyar, güçlenir, açık ya da örtük bir bunalıma girer ve son bulur. Bu güçlenmenin egemenleşmek mi yoksa alternatif bir kulvar açmak mı olacağını genellikle sonra gelenin tutumu belirler. Sanat tarihinde ‘akım’ ölçeğindeki toplu oluşumların çok somut olarak gösterdiği üzere, egemenleşme, çoğunlukla kolektif hareketlerin, kendilerine daha net bir hayat hakkı sağladıklarını gösterir. Her bir toplu oluşum, mensuplarının birleşerek yarattığı iş, eylem ve güç birliği sayesinde kendisini sanat ortamına ve kamuoyuna çok daha rahat algılatarak merkeze yerleşme imkânı bulabiliyor. Buna karşın, -Namık Kemal gibi bir kurucunun

---

* Doç. Dr., Hakan Sazyek, Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hsazyek@hotmail.com

kişisel çabalarla bir devrisabık yaratmış ve bunun karşısında bir zafer elde etmiş olduğunu da dikkatte tutmakla birlikte- kişisel ölçekte kalan yenilikçi girişimlerin hiç değilse kısa vadede anlaşılmayarak hüsrana uğraması ve sahibine mutsuzluk getirmesi de olası bir durumdur. Söz gelimi, Ahmet Hamdi Tanpınar ile Oğuz Atay'ın farklı zamanlarda ortaya koydukları çağdaş eserlerin değerinin anlaşılmamasını kendilerinin göremeyişini örnek verebiliriz. Ayrıca, bir başka yenilikçi Nazım Hikmet'in "Putları Yıkıyoruz" kampanyasının (1929), her ne kadar çoğul bir çağrışım yaratsa da nihayetinde tek kişilik bir girişim olarak akamete uğramış olduğu da hatırlanabilir bu noktada. Biraz daha geriye giderek hatırlayacak olursak, yıllar yılı "gelenekçi/muhafazakâr/eskici" kesimle tek başına girdiği mücadelelerden çoğunlukla susarak çıkan Rezaizade Ekrem'in son çareyi toplu bir girişimde gördüğünü ve öğrencilerini toplayarak oluşturduğu hareketle yenileşme yolunda bir çözüme ulaşabildiğini görüyoruz. Bütün bunlar gösteriyor ki, bir edebiyat ortamının deviniminde güncel ya da ani değişimler, -bunu sağlayabilecek gereçleri temin ve teşhir bağlamındaki avantajları sayesinde çoğunlukla toplu girişimler tarafından gerçekleştiriliyor.

Elbette bu gereçlere sahip olmak, başarıyı ve sonrasındaki üstünlüğü elde etmek için yeterli değil; zira esas başarı, getirilen yeni estetik öğelerin, sunum şeklinin ötesinde, bir özgünlüğe sahip olmasına bağlıdır. Dolayısıyla, ancak böylesi bir özgünlüğü taşıyabilen bir girişimde, yan enstrümanların varlığı bir anlam kazanır. Örneğin, Fecr-i Ati hareketi, bütün iddialı çıkışına rağmen edebî bağlamda selefinden farklı bir yenilik getiremediği için örgütlü yapısının öne çıkardığı -yayın organı, bildirge gibi- gereçlerin orijinalitesinden yararlanamadı. Buna karşılık Garip hareketi, kullandığı hemen bütün sansasyonel davranışlarını çok güçlü bir poetik alt yapıyla ve özgün metinlerle bütünleştirmesi sayesinde kendisine bir yaşam alanı oluşturabilip egemenleşti.

Böylesi girişimlerin birbirlerinin yerini nasıl aldıkları sorusu da edebiyat ortamının oluşumunda üzerinde durulması gereken bir diğer noktadır. Bu soru, aynı zamanda yazımızın da konusuyla, niyetiyle doğrudan ilgili bir hususu meydana getirmektedir. Soruyu cevaplarırken, kolaylık olsun diye, 'eski' ve 'yeni' sözcüklerinden yararlanacağım.

Kişisel olsun, toplu olsun her edebî girişim, sahibinin estetik tercihleri doğrultusunda bir iddia taşır. Bu iddianın özünde özgünlük kavramı bulunur. Getirilen 'yeni' anlayış, 'eski'den farklı olduğu görüşüne dayanır. 'Yeni' edebî anlayışlar edebiyat ortamına girerken 'eski' olana ya da yaygın, yerleşik olan edebiyat anlayışına karşı ana hatlarıyla üç farklı tutum

geliştirir. Dolayısıyla, edebiyat ortamındaki yenileşme süreci üç değişik yolla ilerler.

Birincisi, getirdiği yeni estetik anlayışla mevcut değerleri uzlaştırmaya yönelen, 'eski' olarak kabul ettiği yerleşik sanatsal öğelerin içinden benimsediklerini 'yeni'nin içinde eriten bir geçiş tarzıdır. Bu eklektik tutum, edebiyat tarihi bağlamında bir sürekliliği de savunmuş olur böylelikle. Söz gelimi Yahya Kemal'in entelektüel ve şair kimliğinde bu duruş tarzı çok barizdir. Kendinden önceki edebî birikime en genel hâliyle saygılı bir tavır barındırır bu duruş. 'Eski'ye karşı seçici ve uzlaşıcı yaklaşımıyla geçiş sürecinin niteliklerini silikleştiren bu yol, 'eski'nin, kendince, ömrünü tamamlamış öğelerini dışlayıp yerlerine kendi 'yeni'lerini yerleştirerek uygunlaştırıcı, dolayısıyla evrimci bir işlev üstlenir.

İkinci yol, getirdiği 'yeni' öğeleri ısrarla kullanmak suretiyle 'eski'den büyük bir uzaklaşma içinde olduğunu vurgulayan, ancak bunu genellikle edebî eser düzleminde somutlaştıran yoldur. 'Eski', onun için bir kılavuz, bir usta konumunda değildir. Savunduğu biçim ve içerik özellikleri ne kadar bir kopuş şiddetinde olup edebiyat tarihindeki sürekliliği kırsa da 'eski'ye bir başkaldırı tutumuna girmez; tam tersine ona saygıyla yaklaşır. Servet-i Fünun hareketi bu yola kayda değer bir örnektir. Roman, şiir, eleştiri gibi temel türlerde Türk edebiyatına çok büyük yenilikler getiren Edebiyat-ı Cedideciler, 'eski'den kendilerine yönelen oldukça katı eleştirilere, saldırılara bile oldukça ağırbaşlı ve dolaylı karşılıklar vererek yapmışlardır 'yeni'nin savunusunu. Kişisel boyutta bir örnek olarak da Ahmet Haşim'in adı anılabilir bu noktada. Türk şiirinin bu ilk modernist duayeninin "Şiirde Manâ ve Vuzuh" başlıklı yazısı, kendisine yöneltilen eleştirilere, hatta alaylara son derece seçkin bir cevaptır.

1. Bir eylem biçimi olarak avangart

Üçüncü geçiş tarzı, tam anlamıyla çatışmacı bir tavra yaslanır. 'Eski'nin yerini almak isteyen 'yeni' ona karşı olabildiğince sert, hırçın, kışkırtıcı bir mücadeleye girişir. Üstelik bu mücadeleyi salt edebî metin boyutunda sınırlandırmaz; her türlü gereci kullanarak sansasyonel davranışlara vardırır. Modernizmin temel yapı taşlarından olan 'avangart', 'yeni'nin, 'eski'nin yerini alma sürecine şiddetli, keskin bir boyut kazandırması bakımından üçüncü yolla örtüşmektedir. Benimsenen alternatif estetik değerlerin yegâne sunuş alanı olarak eseri tercih eden ikinci yol da büyük ölçüde özgün ve yol açıcı olmakla birlikte, 'avangart', kendisine bir alan açma ve bunun sonunda edebiyat ortamına hakim olma gayretini kışkırtıcı, hırçın ve ödünsüz bir çatışma ortamı aracılığıyla sürdürmesinden ötürü,

üçüncü yola çok daha yakındır. Genel olarak 'yeni', alternatif bir sanat anlayışı getirdiğini edebî eser bağlamında zaten kanıtlamakla yükümlüdür. Ancak geçiş sürecinin hızlı ve belirgin olması için kurmaca alanın yetersiz ve silik kalacağı kaygısı, yine kurmaca metinlerle pekiştirilen, ancak çoğunlukla realite içinde gerçekleştirilen etkili, çarpıcı eylemlerin katkısını zorunlu kılar. Bu bağlamda 'avangart' bir girişim, hem 'yeni'nin sanatsal etkinliğinde ve veriminde plânlı ancak örtülü bir değerler bütünü olarak sergilenebilmekte hem de bu değerlerin ortama kök salması yolunda yararlanılan bir yöntemler bütünü olarak çok daha somut ve aksiyonel bir nitelik kazanabilmektedir. Dolayısıyla, avangardı bir sanat ekolü değil; bir eylem biçimi, Lyotard'ın sözleriyle "*zahmetli, sebat isteyen bir mesai*" (Bürger, 2003: 20) olarak algılamak gerekir.

İlkin askerî alanda "öncü birlik, keşif kolu" anlamıyla kullanılmış olan 'avangart' sözcüğü, sosyalizmin Fransa'daki öncüsü Saint-Simon (1760-1825) tarafından sanata atfedilen toplumsal misyonu ima bağlamında kültür ve politika alanlarına taşınarak sivil bir anlam genişlemesi kazanmıştır. Avangardın popüler karşılığı "öncü, yenilikçi" şeklindedir. Simon'un izleyicisi Olinde Rodriguez'in 1825 yılında söylediği "*Sizlerin avangardı biz sanatçılar olacağız; sanatın gücü aslında en dolayimsız ve en hızlı güçtür. Her türden silahımız var. İnsanlar arasında yeni düşünceler yaymak istersek, onları mermere oyar ve tuvale resmederiz; bu düşünceleri şiir ve müzik aracılığıyla yayarız.*" (Calinescu, 2010: 117) ifadeleri, onun da söz konusu misyonu anılan yaygın anlam kapsamında kullandığını göstermektedir. Christopher Innes'in "*'avant-garde', biçimde geleneksel olmayan her tür sanat yapıtını tanımlamak için hazır bir etiket haline gelmiştir. Avant-garde terimi, kimi zaman en basit şekliyle belli bir zaman dilimi içinde yeni olanı; belki bir adım öteye gidildiğinde demode olacak, sanatsal deneyimin öncü çizgisini anlatmak için kullanılmıştır. Ama 'avant-garde' bu tür kullanımlarda olduğu gibi nötr değeri olan bir kavram değildir.*" (2010: 12) şeklindeki sözleri, avangardın böylesi popüler bir kısıtlılığa sıkıştırılmasına dönük bir eleştiriyi yansıtmaktadır. Bu bağlamda avangardın, özellikle 20.yüzyılın başından itibaren gündeme gelen fütürizm, kübizm, dadaizm, sürrealizm, konstrüktivizm gibi akımlar ekseninde gelişen ve hemen bütün sanat dallarına genişleyen pek çok yenilikçi ve özellikle deneyselci oluşumlar için kullanılan bir niteleme ifadesi olarak kabul gördüğünü belirtmek gerekir. Bununla birlikte, sanatsal girişimlerin, avangardın yaygın anlamı ölçütünde değerlendirilmesi bir karmaşa çekincesini doğurabilmektedir. Bu durumda her yenilikçi girişimin, her yeni yol açıcılığın avangart olarak nitelenmesi gerekir. Böylesi bir bakış, sanatın bütün dallarında ortaya çıkmış olan her yeni başlangıcın avangart bir özellik taşıdığı kanısına yol açar. Oysa avangart, orijinaliteden çok çok farklıdır. Yukarıdaki paragraflarda yapılan, 'eski'den 'yeni'ye geçiş

tarzlarının kategorizasyonu bu noktada önem kazanmaktadır. 'Yeni', -değişik ölçülerde- özgünlüğü olan, dolayısıyla kendine has özellikler taşıyan, 'eski'yi bu yönleriyle aşan ve çağdaş bir kulvar açan bir şey olmakla birlikte bütün bunları sunuş şekli, onu avangartla ilişkili ya da ilişkisiz kılar. Sanatta bir hareketin avangart özelliği taşıyabilmesi için onun geçmişe yönelik yıkıcı, manifest bir tutum içinde olması temel koşuldur. Avangart bir başlangıç, 'eski'ye yönelik bir yıpratma eylemini incelemek zorundadır. Savunduğu yeni estetik anlayışı bu ivedi eylemin ardından gündeme getirebilir ancak. Avangart bir oluşum, önce yıkıp sonra yaratmak gibi bir süreç izlemek durumundadır. Nitekim, asıl kökenini oluşturan askerî anlamın da -bir sanat terimi olarak- avangardın içinde örtülü bir şekilde varlığını devam ettirdiği dikkatlerden kaçmamalıdır. Bir başka deyişle, avangardı salt öncü, deneyselci olan, dolayısıyla gelenekten ayrılan hareketlerin kendilerinden çok bu ayrılığı militarist bir şiddetle gerçekleştirme yönlerine bağlamak gerekmektedir. Bu noktada denilebilir ki, avangart, 20.yüzyılın başlarında gelişen ve tepki temelinde oturan modernist sanat anlayışının içinden doğmuştur ve söz konusu eleştirel tutumu, geçmişini inkâr, giderek onu yıkmaya vardırıran uç bir noktadır. Dolayısıyla, avangardı -Avusturyalı ekonomist Joseph Alois Schumpeter (1883-1950)'in- "yıkıcı yenilik" (Güneş, 2011: 72¹) teorisiyle ilişkilendirerek düşünmek ve 'yıkıcı yaratıcılık' şeklinde dönüştürmek isabetli olacaktır. Buna göre "modernist sanat estetiği, böylece tepki ve eleştiriyi de içeren bir yeniden kurmayı öngören anlayış üzerine oturmaya başlamıştır. Modernist sanat ve estetik alanında 'yaratıcı yıkıcılık' sürecinin işlemeye başlaması sürekli olarak farklılığı vurgulayan bir değişmeden yana tavır almayı öne çıkarmaktadır. İşte bu oluşum, değişimi ve eskiyi yadsımayı ifade eden yeni ve popüler bir kavram" (Şaylan, 1999: 60) olarak avangardın doğuşuna zemin hazırlamıştır.

Renalto Poggioli (1907-1963), Avangart Kuramı (1962) adlı çalışmasında avangart bir oluşumun altında beş genel tutumun bulunduğunu belirtir. Bunlar "aktivizm" (eylemlilik, devingenlik), "antagonizm" (sosyal düzene, geleneğe ya da geçmişe karşıtlık), "nihilizm" (aşırı davranış tarzı ve yıkıcılık), "agonizm" (romantik ızdırap ve özveri) ve "fütürizm" (sanatın geleceğine dönük öngörü)dir (Kahraman, 1997: 108). Avangart, Paul Mann'ın 1991'de yaptığı tasnife göre de beş ana ögeye dayanır. Bunlar yeni

---

1 Schumpeter'den aktaran Güneş'e göre kapitalist sistem organik nitelikte bir gelişim sergiler. Bu durum, sistemi sürekli bir devrim süreci içinde tutar. Kâr etme amacıyla dairesel akışı kırmak isteyen girişimciler, geliştirdikleri yeniliklerle mevcut yapıyı yıkar, yeniliğin endüstride genelleşmesi ile beraber avantajın ortadan kalkması ve fiyatların üretim faaliyetlerine doğru azalması dolayısıyla tekrar yeniliğe yönelirler.

espri; karşı sanat; karşı sanat anlayışının temellendirilmesi ve güçlendirilmesi; bu edimin aşırı doygunluk noktasına ulaşması ve güçlendirim bunalımının ortaya çıkması; yalıtma/ayrıştırma, merkezden koparma ve dolayısıyla yeniden düzenleme çabası (Kahraman: 108) şeklinde sıralanır. Söz konusu beş öge bir ilkeler bütünü olmanın yanında bir işleyiş sürecinin evreleri olarak da işlev kazanmaktadır. Söz konusu maddelerin dayanak noktasını oluşturan 'karşı sanat'ı ise yine Paul Mann şöyle açmıyor: Geleneğe karşı olmak, kurumsal sanata karşı olmak, toplumsal düzene karşı olmak, siyasal olana açılmak ve giderek ona bağlanmak (109)².

Avangardın bu formel özelliklerinin pek çoğu, yirminci yüzyılın ikinci onyılında başlayıp etkisini Cumhuriyet dönemine taşıyacak olan Yeni Lisan hareketine uymaktadır. Bu ölçütler ışığında, anılan hareket, -'eski'yi tasfiyeye çalışırken uyguladığı bir yöntemler bütünü olma bağlamında-avangart bir kimlik taşımaktadır. Aşağıdaki paragraflarda, hareketin bu kimliği hangi ölçülerde ve nasıl edindiğini irdeleyeceğim.

2. Bir avangart hareket olarak Yeni Lisan

Yeni Lisan, 11 Nisan 1911 tarihinde Selânik'te başlayan bir dil ve edebiyat hareketidir. Ömer Seyfettin (1884-1920), Ali Canip (1884-1967) ve Ziya Gökalp (1876-1924) liderliğinde sınırlı sayıda ismin katılımıyla yola çıkan hareket -yayın organı *Genç Kalemler*'in -yeni yayın dönemindeki- 15 Ekim 1912'ye kadar süren yirmiyedi sayılılık yayım serüvenine eşlik eden onsekiz aylık ömrü bakımından- kısa süreli etkinliğine karşın getirdiği ilkelerle dönemin hemen bütün ediplerinin çevresinde bulunduğu "Millî Edebiyat" çıkışının oluşmasına öncülük etmiştir.

Hareketin tohumu, o sırada Bulgaristan sınırında üstteğmen olarak görev yapan Ömer Seyfettin'in Ali Canip'e yazdığı 28 Ocak 1911 tarihli bir mektupla atılır. Hareketin avangart bir kimlik taşıyacağı ilk belirtileri ilkin bu kısa mektupta görülür. Avangart sürecin ilk aşamasını oluşturan "yeni espri"yi oluşturan mektubunda şöyle demektedir Ömer Seyfettin:

"Edebiyattan nefret ettiğimi ve bu nefretimin iğrenç, tiksindirici bir nefret olduğunu yazmıştım. Bu nefretim edebiyata olmaktan ziyade, lisanadır. Bizim lisanımız -her zaman düşündüğümüz gibi- berbat, perişan; fenne, mantığa muhalif

---

2 Bu çalışmanın amacı, bir edebî hareketi avangardın özellikle temel yönleri ölçütünde incelemek olduğundan, burada avangardın oluşumu ve tarihî seyri üzerine bilgi verilmemiştir. Bu hususlarda geniş bilgi için -avangardı kategorik bir anlayıştan çok onun beslendiği estetik, politik ve kültürel arka plân bağlamında irdeleyen- Bürger, Calinescu ve Innes'in çalışmalarına başvurulabilir:

bir lisandır. Garp edebiyatını biraz tanıyan, mümkün değil bu nefretten kurtulamaz. Bu lisanı zaman ve vakıfane bir sa'y tasfiye eder. (...) Sa'yimin esasını teşkil edecek noktalar pek basit: Arapça ve Farsça terkiplerin hiç lüzumu yoktur. Bunlar ancak süs içindir. Kimin gösterecek, teşhir edecek fikri yoksa onları çok kullanır. Eğer terkipler terk olunursa tasfiyede büyük bir adım atılmaz mı?

Bunu yalnız başaramam. Geliniz Canib Bey, edebiyatta, lisanda bir ihtilâl vücuda getirelim. Ah büyük fikir, sa'y, sebat ister..." (Yöntem, 1935: 10/230)

Bu satırlarda kullanılan "iğrenç", "tikindirici" sözlerinin nitelediği "nefret", Ömer Seyfettin'in yerleşik edebiyat anlayışına yönelik duygularının temelini oluşturmaktadır. Avangardın "antagonizm"i, Yeni Lisan'ın bu tohumunda gösterir kendisini ilk kez. Henüz yirmiyedi yaşındaki Ömer Seyfettin, o zamana değin gerçekleştirdiği kültürlenme etkinliğinin verileriyle, ait olduğu Osmanlı edebiyatını oldukça katı sözlerle olumsuzlamaktadır. Dikkati edebiyattan çok dile yöneltse de asıl karşıtlığı bu dil anlayışıyla yazılan bütün bir edebî birikimdir. Ancak buradaki antagonist tavrı salt karşıtlık olarak düşünmemek gerekir. Ömer Seyfettin'in mevcut dil ve edebiyat anlayışına düşmanlığı ya da saldırgan tutumu, 'engellenme karşısında başka birine karşı kırıcı ya da yok edici duygular beslemesi durumu' (Bilgin (ed.), 1988: 247) gibi sosyopsikolojik bir işlemde düşünüldüğünde, söz konusu karşıtlığın savunma amaçlı bir ataklığı barındırdığı söylenebilir. Bu bağlamda, Yeni Lisan hareketinin temel gerekçesi ortaya çıkmaktadır. Türkçe, Arapça ve Farsçanın olanca etkisiyle meydana gelen Osmanlıca gibi yapay bir dilin içinde bağımsızlığını kazanamamakta, dolayısıyla kendi varlığını oluşturabilme yolunda anılan etmenler tarafından engellenmektedir. Bu da avangardın bir diğer ögesi olan "agonizm"³in kapısını aralar. Dolayısıyla, mektubun satırlarında mevcut

---

3 'Agonizm', zoolojinin bir alt dalı dolan etolojiye ait bir terimdir. Hayvanların kendilerini ve yaşam alanlarını dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı koruyup hayatta kalmak ve türlerini sürdürmek için geliştirdikleri savunma mekanizmalarını, karşı saldırı düzenlemek için organize olmalarını karşılar. Sosyobiyojoloji disiplini de kullanılan terim kapsamında kişi ancak doğrudan doğruya kendisi ya da akrabaları yoluyla soyunun sürüp gitme şansını artıracağına inandığı anda agonistik davranış gösterir. İçgüdüsel bir refleks, insanı sahip olduğu kişisel ya da kolektif değerleri hayatta tutmak amacıyla bir çabanın içine sokar. Sosyopsikolojik bağlamda da sözlü anlaşma imkânına sahip insan topluluklarında dışarıdan gelen tehditkâr oluşumlar kişiyi hem yapıcı bir etkinliğe hem de bu oluşumlara karşı yıkıcı eylemlere yöneltir. (geniş bilgi için: Bilgin (ed.) 1988: 242 vd.) Psikolojik alanda sözcüğe getirilen karşılık da meseleye yine hayvanları ölçüt alan bir yaklaşımın ürünüdür: "Bir hayvanın diğer hayvana boyun mu eğeceğini, boyun eğmeme durumunda onun kavga mı edeceğini gösteren saldırı, savunma, tehdit ve kaçma davranışı" (Budak, 2003: 20) Sözcüğün sıfat hâlinin felsefî bağlamdaki anlamı da bu

olan bir diğer husus, bu uğurda agonistik bir tutumla çalışmak zorunluluğudur. Yukarıda anılan sözcükler de dikkate alındığında, Ömer Seyfettin'in arkadaşına ettiği birlikte çalışma teklifinin âdeta içgüdüsel bir atılımla dilimizi ve edebiyatımızı boyunduruğuna almış bulunan Arapça ve Farsça öğelere karşı geliştirilmiş savunma refleksinden başka bir şey olmadığı anlaşılır. Tabii bu "sa'y", özverili ve zahmetli bir mesaiyi gerektirecektir. Ömer Seyfettin'in mektubunun ve önerisinin özünü oluşturan cümlede yer verdiği "ihtilâl" sözcüğü de birkaç ay sonra başlayacak hareketin müjdecisi olmasının yanında Yeni Lisan'ın avangart kimliğinin çatı ögesini belirlemektedir. Poggioli'nin "nihilizm" sözünde topladığı bu ana öge, düşmanca karşıt olunan tehditkâr unsurların "tasfiye" edilmesi ya da avangardist bir söyleyişle, yıkılması yolunda başlatılacak olan topyekün mücadeledir. Bütün bunlar, hareketin sadece 'eski'yi yıkmakla yetinmediğini; aksine onun yerine yepyeni bir anlayışı "büyük bir fikir" hâlinde gerçeğe çıkarıp yerleştirmeyi hedefleyen "fütürist" bir tasarım özelliği barındırdığını da göstermektedir. Bir başka deyişle, Ömer Seyfettin'in özlü satırları, müstakbel oluşumun avangart niteliğini tamamlayan bütün temel öğeleri sezdirmesi bakımından dikkat çekici bir belge konumundadır.

Ali Canip, mektup arkadaşının teklifini dolaylı bir cevapla kabul eder⁴. Derginin, hareketin başlamasından önceki dönemine ait 5. sayısında "Sanat ve Mahiyeti" başlıklı yazıdır bu cevap. Makale, Ömer Seyfettin'in mektubunda belirttiği hususların uygulaması şeklindeki görüşleri içermektedir (Çelik 1995: 23).

Yeni Lisan hareketi, *Genç Kalemler* dergisinin yeni bir tasarımla hazırlanan ikinci cildiyle 11 Nisan 1911 tarihinde başladı. Bu ilk sayıda yer alan -ve bir isim yerine "?" işaretiyle bitmesine rağmen Ömer Seyfettin'in kaleminden çıktığı bilinen- "Yeni Lisan" adlı başmakale, aynı zamanda hareketin bildirgesiydi. Hareketin avangart bağlamındaki ikinci aşaması olan "karşı sanatın temellendirilmesi ve güçlendirilmesi"ni oluşturan bu yazı, aslında Türk edebiyatında ilk bildirge değildir. Bilindiği gibi, onlardan

---

çalışmanın konusuyla çok yakından ilintilidir. Buna göre: "agonistik: Fizikî, psikolojik, felsefî, ideolojik vb. çatışma bağlamındaki polemikçi, kavgacı olma durumu" (Cevizci, 2005: 25)dur.

4 Aslında Ali Canip, Ömer Seyfettin'in bu teklifinden kısa bir süre önce "edebiyat-ı milliye" ifadesini kullanmış olduğu "Âti-i Edebimiz" (*Genç Kalemler*, C.I, S.11, s.3) başlıklı bir yazı yayınlamıştı. Dolayısıyla, bu "kabul" bir nezaketten ibarettir, diyebiliriz. Ömer Seyfettin'in, söz konusu teklifini, Ali Canip'in görüşlerinden destek alarak etmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

yaklaşık iki yıl önce edebiyat sahnesine çıkmış olan Fecr-i Âti hareketi de kendisini "Fecr-i Âti Encümen-i Edebîsi Beyannamesi" başlıklı bir bildirgeyle tanıtmıştı. Ancak, bu metindeki "- Bizden evvel gelenlere itiraz arzusunda değiliz. Zira onların edebiyatımıza ettikleri hizmeti takdir etmemek her halde kadir-nâ-şinaslık olur. Biz onlara mâzi-i meslekleri için teşekkür ile.." ve "Fecr-i Âti âzâsı, kendilerine herkesten ziyade edebiyat-perest ve azm-perver olmaktan fazla bir kıymet ve ehemmiyet atfetmek cesaretini almamakla beraber..." (Servet-i Fünun, S.977, 24 Şubat 1910, s.227) cümlelerinde doruk noktasına çıkan- sinik ve özgüvensiz ifadeler, hareketin manifest bir kimliğe sahip ol(a)mayacağını daha başından ortaya koyuyordu. Nitekim, Fecr-i Âti, bildirmede de büyük bir saygı duyduğunu gösterdiği önceli Edebiyat-ı Cedide'nin gölgesinden çıkamayan bir hareket olarak kaldı. Bu bakımdan, "Yeni Lisan" makalesi, başından sonuna gittikçe artan muhalif tutumuyla sadece edebiyatı değil; aynı zamanda politik ortamı da etkileyen bir şiddet barındırmasıyla sarsıcı bir başlangıcın mimarı oldu.

2.1. Bir avangart manifesto: "Yeni Lisan"

"Yeni Lisan" başlıklı bildirme, onaltı alt başlıktan oluşan oldukça uzun bir metindir. "Eski Lisan" başlıklı giriş kısmı, Osmanlı Türkçesinin mevcut durumuna yönelik bir soru ve bunun karşılığında oluşmaktadır. Bölümün ilk cümlesi, "Nedir?" şeklindeki tek sözcüklük bir sorudur. Bu sorunun cevabı da hemen ardından verilir: "Asla konuşulmayan, Lâtince ve İbranice gibi yalnız kendisiyle meşgul olanların zevk ve idrakine taallük eden bir şey!.." (GKD, 1999: 75⁵). Osmanlıca'yı Latince ve İbranice gibi ölü dillerle özdeşleştiren, dolayısıyla onu yok sayan bu karşılıklı kullanılan *asla* ve *şey* sözleri, bildirgenin, manifest tavrını oldukça sert bir üslûpla uygulamaya döneceğinin ilk işaretleri olması bakımından önemlidir. [Metnin henüz başında gösterilen bu alaycı tutum, ileride, "gaye" başlıklı bölümde dönemin Maarif Nazırına yönelik olarak ve daha kuvvetlice kendini yeniden gösterecektir. Anılan bölümde, Ömer Seyfettin'in ironiyi bu manifest metnin içine ustaca seçtiği sözcüklerle yerleştirmesi, dikkat çekici bir ayrıntıdır.]

Ömer Seyfettin, Osmanlı-Türk edebiyatını genel çizgileriyle iki ana döneme ayırır. "Şarka doğru" ve "garba doğru" ibareleri kapsamında, edebiyatımız önce İran, son yüzyılda da Fransız edebiyatlarının taklidinden başka bir şey olamamıştır. Bu noktada bildirmede ilk kez yer verilen "millî edebiyat" ifadesi, hareketin nirengi noktasının milliyetçilik olacağını belli

---

5 Genç Kalemler, C.2, S.1 (9), 11 Nisan 1911, s.1 vd.. Bu makalede GK dergisinden bütün alıntılar, Genç Kalemler Dergisi (GKD; haz.: Prof.Dr..İsmail Parlatır-Yrd.Doç.Dr.Nurullah Çetin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999) adlı külliyat çalışmasından yapılmıştır.

eder⁶. Ömer Seyfettin “*Niye bizim millî edebiyatımız yok der ve sebep pek basit*” (GKD: 75) diye cevapladıktan sonra bu cevabı açıklamaya girişir. Fars edebiyatının bizdeki uzantısı, kaleme alınan özenti metinlerden öteye geçememiştir. Üstelik “*pek iğrenç*” yazılan bu metinlerin -adını belirtmemekle birlikte- eşcinsellik gibi bir eğilimi “*ahlâksızca*” (GKD: 76) körüklemiş oldukları da vurgulanmaktadır bu satırlarda. Ömer Seyfettin, “*Şarka doğru*” başlığı altında, katı eleştirilerini salt edebî düzlemle sınırlandırmaz. Avangardın özündeki, yerleşik toplum düzen karşıtlığını da örneklendirir. Divan şairlerinin söz konusu eğilimini, İslâmiyetteki “*tesettür*” olgusunun bulunduğu savına bağlar. Her ne kadar saygıyla yaklaşılsa da anılan olgunun, karşı cinslerin bir aradalığını engelleyici bir kapalı toplum yapısı oluşturması bakımından edebiyatımızı aşksız bıraktığı, dolayısıyla şiirimizin, insanoğlunun bu doğal yöneliminden yoksun kalmasına ve bu sapkın eğilimi barındırmaya başlamasına zemin hazırladığı kanısındadır. Ona göre söz konusu tutum, sadece Divan şiirinde görülmez; Muallim Naci aracılığıyla Tanzimat sonrasına da sızar.

19.yüzyılda başlayan ve “*garba doğru*” yönelen “*Avrupa mektebi*”nin, yani birinci kuşak Tanzimat ediplerinin oluşturduğu sosyopolitik özlü edebiyat anlayışının -olumlu yönlerine rağmen- Sultan İkinci Abdülhamit yönetimi yüzünden son bulduğunu ve “*İstibdad*”ın Servet-i Fünun hareketine yol açtığını öne süren Ömer Seyfettin, bu yeni kuşağın çok daha ağır bir suç işlediği iddiasındadır. Ona göre -başta Tefik Fikret ve Cenap Şahabettin olmak üzere- Edebiyat-ı Cedideciler “*güzel*” olmakla birlikte “*son derecede milliyetimize, hissimize, zevkimize muhalif*” şiirler yazmışlardır. Onların asıl suçu da -eser adından duyusu ve söyleyiş tarzına varan geniş bir alanda- hırsızlık yapmış olmalarıdır. Bu iddiasını “*yalnız çalmışlar, çalmışlar, çalmışlar (...) aşırılmışlar*” (GKD: 76) şeklinde -‘eski’yi yadsılayıcılığın varabileceği en uç tavrı sergileyen- sözcükler aracılığıyla ısrarla vurgular. Onun “*dünküler*” diye nitelediği bu kuşağın kötülüğü, sadece zevk yabancılaşmasıyla kalmamıştır. Tanzimat ediplerinin olanca çabasıyla

---

6 Bu noktada belirtmek gerekir ki, o dönemde milliyetçi/Türkçü örgütlenmeler, Genç Kalemler’in çıkışından birkaç yıl önce başlamış bulunuyordu. Söz gelimi, 25 Aralık 1908 tarihinde İstanbul’da kurulan Türk Derneği, dilden etnolojiye, tarihten edebiyata kadar Türklüğün her yönüyle işlenmesini kendisine başlıca amaç olarak belirlemişti. İdeolojik kimliğini hemen her yönüyle vurgulayan dernek, “*beyanname*”sinde dille ilgili görüşünü “*Arabî ve Farsî kelimelerini bütün Osmanlılar tarafından kemal-i sühuletle anlaşılacak veçhile (...) en sade Osmanlı Türkçesi*” (Levend: 301) ifadeleriyle, Genç Kalemler’e göre daha ılımlı ve kaygan bir zemine yerleştirmişti. Nitekim Ömer Seyfettin, “*Yeni Lisan*”da bu oluşuma da çatar ve onun dil anlayışını “*akim bir irtica*” olarak niteler.

yerleşmeye başlayan dilde sadeleşmeyi de *öldüren onlar* olmuştur. Burada Ömer Seyfettin edebiyatımızda ilk kez yeni bir kavrama da yer verir. Bu bağlamda Servet-i Fünuncular, kendi milletlerinden alabildiğine uzak düşen "*tatsız ve eskilerden daha manasız, mesrûk bir 'salon edebiyatı'*"nın (GKD: 77) türemesine yol açmışlardır. Onları taklitten başka bir günahı olmayan Fecr-i Âticileri hırpalamaktan ise mümkün merteye sakınır. Yazarın bu temkinli tavrı, genç ve hâlen edebî üretime devam eden son 'eski' kuşağı, kendi hareketlerine dolaylı bir davettir aynı zamanda. Zira, İran ve Fransa kültürlerinin taklidine dayanan edebiyat birikimimiz baştan sonra bir *şeyin*, bir ayıp olmaktan başka bir şey değildir; hiç olmazsa "bugünkü"nin, yani 'eski'nin son halkası bu "suç"tan kurtarılması, dolayısıyla doğru yolu bulması sağlanabilir böylelikle.

Bildirgenin "hastalıklar", "tasfiye" ve "nasıl" başlıklı kısımları, yıkılması amaçlanan 'eski'nin yerine getirilmesi plânlanan 'yeni'yi ikame etmenin yollarını içerir. Dolayısıyla metnin bu bölümü, artık hareketin geleceğe yönelik bir proje olma cephesini göstermektedir. Artık "*yeni bir hayata, bir intibah devresine giren Türklere yeni, tabî bir lisan, kendi lisanları lâzımdır. Millî bir edebiyat vücuda getirmek evvelâ millî bir lisanın*" (GKD: 77) oluşmasını sağlamaktan geçmektedir. Bu yeni dili oluşturma ameliyatı, sadece edebiyatımızı sağlığına kavuşturmakla sınırlı kalmayacaktır. Ömer Seyfettin, böylesi bir iyileştirmenin olası sosyolojik yararlarına da dikkat çeker. Türkçenin kendi kurallarıyla kullanılması, milletin anladığı bir edebiyatı yaratacak, ediplerin eserleri daha çok satılacak, edebiyat dışı yararlı kitapların da yayımıyla yurt genelinde okuma ve araştırma ilgisi artacaktır. Dolayısıyla Genç Kalemler, yıkıcı yaratıcılığı salt bir dil ve edebiyat hareketi olarak değil; yeni Türkiye'ye topyekün bir uyanışın enerjisini vermeyi amaçlayan geniş yelpazeli bir hamle, "*yeni ve millî bir kimlik inşası ve Türk insanını yenileştirme, modernleştirme*" projesi (Polat, 2011: 246) olarak değerlendirilmektedir.

"Yeni lisan", bütün bunların, Türkçeyi sarmalına alan ve temelde onu milletin konuştuğu sade dilin çok uzağına atarak tuhaf bir yazı dilinin meydana çıkmasına yol açan Arapça ve Farsça kuralların atılmasıyla gerçekleştirileceği savındadır. O, aslında öz itibarıyla halkın/milletin günlük yaşamında kullandığı İstanbul Türkçesinin bütün yalınlığıyla belirmesi⁷

---

7 Bu düşüncüyü ilk kez ifade edip savunan kişiler Ahmet Cevdet Paşa, Münif Paşa ve Ali Suavî'dir. İlk iki ismin meseleyi "herkesin anlayabileceği/ herkesin anlayacağı" (Levend, 1972: 82/83) şeklinde genelleyici bir tutumla ele almasına karşılık Ali Suavî özellikle "Âsitâne'de kullanılan âdî lisan ile" (Levend: 115) İstanbul Türkçesini ilk defa vurgulayarak değerlendirmiştir.

şeklinde olan dil alanındaki önerilerini birkaç maddede toplar. Buna göre milletin gündelik diline girip *Türk olmuşların* dışında kalan -tımlamalar, çoğul ekleri, edatlar başta olmak üzere- hiçbir yabancı dil ögesi kullanılmayacaktır. Bu öneriler, 19.yüzyılda başlayan; ancak kişisel (Şinasi, Münif Paşa, Ahmet Midhat, Ali Suavi) ya da kurumsal (Encümen-i Daniş) çaba ve çalışmalara rağmen Tanzimat döneminin tipik evrimci ve ikilikçi anlayışı içinde eriyen girişimlerin⁸ ışığında oluşmuş devrimci bir anlayışın dikkat çektiği gereklilikler hâlinde kamuoyuna sunulmaktadır. Bu noktada görüşlerini iyiden iyiye avangart bir zemine yerleştiren yazar, “*şüphesiz ihtiyarlar mevcudiyetlerini muhafaza etmek hissine maşlûp olacaklar, ölümlerini tahakkuk ettirecek; henüz altında kımldadıkları taze kabirlerinin üzerine bir nisyan abidesi dikecek olan bu teşebbüse tenezzül etmiyorlarmış gibi- hücum etmezlerse bile düşman kalacaklardır.*” (GKD: 79) şeklinde militarist ve kışkırtıcı bir söyleme ulaşır. O, ‘eski’ye özgü kurumsal girişimlerin de karşısına geçer. Encümen-i Daniş gibi üyeleri “*hep ihtiyar olacak*” kurumların, bürokrasinin ve -Darülfünun’da toplanmış- filolojinin hantal yapılarıyla çözümlenebilecek bir sorun değildir bu. Ancak gençlerin bu “*fedakârlığa*” katlanabileceğini düşünen Ömer Seyfettin’e göre bunu “*düinküler yapamazlar. (...) Hayatları eskilikle kaimdir. ‘Yeni’ onların en büyük düşmanıdır*” çünkü. Gençler kendi içlerinde örgütlenerek âdeta kitlesel bir başkaldırı hâlinde kuvveden fiile dökerek başarabileceklerdir bu mücadeleyi. Ömer Seyfettin’in “*siyasî ve içtimâî inkılâplarda, ihtilâllerde iş başına, en öne nasıl gençler, nasıl küçük rütbeli, yahut hiç rütbesiz gençler geçiyorsa, ilmî ve edebî ihtilâllerde de yine öyleleri geçmelidir.*” (GKD: 79) sözleri, Genç Kalemler’in “*isyan ettiği*” ‘eski’ye beslediği uzlaşmaz karşıtlığı yansıtan ve “Yeni Lisan” yazısının bütün bilimsel yönlerini duygusal bir coşkunlukla pekiştiren avangart ifadelerdir.

“Yeni Lisan”ın “ey gençler” ve “netice” başlıklı son iki bölümü, Genç Kalemler’in politik duruşunu somutlaştırdığı görüşlerden oluşmaktadır. Bir başka deyişle, Yeni lisan hareketi, salt bir dil ve edebiyat hareketi olmadığını; aynı zamanda geri plânında ideolojik bir niyet barındırdığını bu bölümlerin satırlarında açığa çıkarır. Osmanlı Devletinin son onyılında girdiği parçalanma sürecini en yakından yaşayan Ömer Seyfettin ve arkadaşları, ülkeyi bu ölüm kalım sürecinden esenliğe çıkaracak biricik yolun millî bir uyanış olduğunu anlamışlardır. Yeni Lisan, bu uyanışın dil ve edebiyat ayağını oluşturacaktır. Manifesto boyunca edilmesi gereken mücadeleyi dil ve edebiyat alanlarına hasr eden Ömer Seyfettin, yazısının sonunda söz konusu mücadeleye çağırıldığı gençleri “*dünyaca siyasî ve içtimâî*

8 Tanzimat sonrasındaki yazı ve konuşma dilleri arasındaki farklılığı giderme ve Türkçeyi ön plâna çıkarma gayretlerinin seyri hakkında geniş bilgi için Levend’in (80-347) ve Öksüz’ün (1995: 13-75) çalışmalarına başvurulabilir.

mevcudiyeti silinmek istenilen bir milleti kurtar"makla (GKD: 80) mükellef kılar. Millî bir kimlikle girişilmesi gereken "*terakki*" sadece dilde ve edebiyatta kalmamalı; bu "*mücadele ve rekabet asrı*"nda "*istikbal, istikbal, istikbal*" (GKD: 81) diyerek hayatın her alanına yayılmalıdır. Dolayısıyla, avangart hareketlerde genellikle son evreyi oluşturan 'siyasal olana açılma ve giderek ona bağlanma' tutumu, Yeni lisan hareketinin henüz ilk evresinde kendisini çok bariz olarak göstermiş olur. Aslında, "Yeni Lisan" makalesi, Mann'ın gruplandırmasında yer alan hemen bütün maddeleri karşılamaktadır. Bir başka deyişle, avangart bir oluşumun seyirinde birer evre olarak yer alan, 'geleneğe karşı olmak', 'kurumsal sanata karşı olmak' ve -dolaylı da olsa- 'toplumsal düzene karşı olmak' şeklindeki diğer tutum başlıkları da hareketin daha çıkış aşamasında -bildirge aracılığıyla- deklare edilmiş olur.

2.2. Yeni Lisan hareketinin öteki avangart yönleri

2.2.1. Diğer "Yeni lisan"lar

Hareketin manifesto sonrasındaki seyri, *Genç Kalemler*'in yayın repertuarı doğrultusunda, üç ana gruba ayrılabilir (Parlatır, 1985: 96). Bunların ilki, manifest tavrın sürdürülmeye çalışıldığı "Yeni Lisan" başlıklı yazılardır. Derginin onikinci sayısına kadar "Genç Kalemler Tahrir Heyeti" imzasıyla çıkan bu yazıların Ali Canip ve Ziya Gökalp tarafından kaleme alınan ikincisinde, hareketin başlıca muarızlarından olan Cenap Şahabettin'in "*eski şeylerle ancak güzel bir harabe yapılır. Bâ-husûs edebiyatta eski bir şey yıkılmaksızın yeni bir şey yapılamaz*" (GKD: 105) şeklindeki özlü sözünün epigraf olarak kullanılması bir hayli manidardır. Böylelikle Genç Kalemler, yıkmayı hedefledikleri 'eski'yi, yani Servet-i Fünun şiirini, topluluğun estetik alt yapısının mimarına ait -ve tam anlamıyla Yeni Lisan'ın amacını toparlayan- bir sözle kışkırtıyordu. Bu ikinci yazı, bildirgenin sonlarında altı çizilen politik kimliği daha da açılma yolundadır. Buna göre Yeni Lisan hareketi, 23 Temmuz 1908'de gerçekleştirilen İkinci Meşrutiyet "*ihtilâlî*"nin tamamlayıcı bir parçasıdır. Yeni Lisan, böylelikle kendisini "*hâlâ harap*" olan, "*hâlâ maarif nedir bil*"meyen "*bu zavallı topraklar*"ın (GKD: 106) kalkınması yolunda hayata geçirilen İkinci Meşrutiyet'in kültür ayağını oluşturan bir "*inkılâp*" olarak nitelennmektedir. Bildirgede bizzat bir "*ihtilâl*" olduğunu öne süren hareketin, izleyen yazıda sınırlarını görece daralttığı ve kendisini daha geniş kapsamlı bir politik eyleme bağladığı dikkati çeker.

Aynı yazının "*dünkülerin kıymeti*" alt başlığında yine Servet-i Fünun'a yönelik yadsıyıcı sözlere yer verilmektedir. Buna göre "*onlar birer mevtadır ki, mezar taşları olan kitaplarıyla büyük bir kabristanda, edebiyat tarihinde bütün kendilerinden evvel geçenler gibi ebedî uykularına dalmış*" (GKD: 109)

vaziyettedirler. Yeni Lisancılara, kendilerinden on yıl gibi çok uzun bir süre önce edebî bağlamda susmuş olan ve izleyen yılları da bu suskunluk içinde geçiren Servet-i Fünun üyelerine karşı -edebiyat ortamında hâlâ karşı karşıyaymış gibi- çok sert bir tavır sürdürmeleri, onları kışkırtıp bir polemik ortamına sokma amacından kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle, Genç Kalemler'in bu tahrikçi sözleri, hareketin avangart doğasının ürünü olmaktan başka bir şey değildir.

"Yeni Lisan" dizisinin dördüncüsünde (GK, S.4, 8 Haziran 1911) "*düinküler*"den bir kişinin, Hüseyin Cahit'in hedef alındığı görülmektedir. Yazıda, Genç Kalemler'in "*düinküler*"e karşı gelenekselleştirdikleri aşağılayıcı tavır bu yazıda da sürdürülmekle birlikte Hüseyin Cahit'e karşı sert sözler sarf etmekten sakınan bir tavırla, onun vaktiyle edebî ve siyasî arenada korkusuz bir yenilikçi olarak görüldüğü, üstelik, kendilerinin savunduğu, Türkçeden yabancı kuralları atma düşüncesini yıllar önce onun savunduğu belirtilir. Ama o, mensubu olduğu topluluğa aykırı düşmemek, "*arkadaşlarını, o terkip kuyumcularını yere serme*"mek (GKD: 147) için sonradan bunları unutup "*eski lisanı ecnebi kaidelerin karıştığı bu muhtelit ve ölüme mahkûm lisanı yaşatmaya (...) eski cehaletin çirkin harabelerini yıkacak ve yerine mükemmel ve sağlam bir âbide yükseltecekken, o bu eski harabeleri takviye ve idameye*" (GKD: 148) kalkışmıştır. Dolayısıyla, iki yazının ortak paydası olarak belirtilebilir ki, Edebiyat-ı Cedidecilerin söz ve eylemleri arasındaki çelişkileri vurgulamak, Yeni Lisancılara onlara dönük yergilerinin başlıca dayanak noktasını ve uygulama tarzını oluşturmaktadır.

Bunu izleyen "Yeni Lisan" başlıklı diğer yazılarda daha ağırbaşlı bir tutumla Türkçe tamlamaların güzelliği, dilde sadeleşmenin ilkeleri, kelime-lâfız, sözlük, terim, yazım, Osmanlı yazımının tarihi (Parlatır, 1985: 97) gibi konular işlenmiştir. Onikinci yazıdan başlayarak yapılan ankete gönderilen cevaplar yayımlanmaya başlar⁹. Onyedinci ve onsekizinci makalelerle birlikte "Yeni Lisan"ların özü değişir ve doğrudan doğruya birer polemik platformuna dönüşür.

2.2.2. "Yeni Lisan" yazıları ekseninde gelişen polemik ortamı

Hareketin başından beri sürdürdüğü kışkırtıcı tavır, kısa bir süre sonra karşılığını bulmaya başlar. Başta Cenap Şahabettin olmak üzere Süleyman Nazif, Yakup Kadri, Köprülüzade Mehmet Fuat, Rıza Tevfik gibi isimler, oldukça sert cevabî makalelerle Yeni Lisan'a âdeta saldırır. Burada dikkati çeken husus, harekete yönelik karşı atakların, salt "*düinküler*"den, Edebiyat-ı Cedidecilerden ibaret kalmaması, Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının oldukça

---

9 Bu anketi ayrı bir başlıkta inceleyeceğim için burada anmakla yetindim.

ılımlı davranarak kazanmaya çalıştıkları "bugünküler"i, Fecr-i Âticileri de kapsamıdır. Bu yer yer alaylı eleştirilere Yeni Lisan cephesinin cevapları da gecikmez. Böylece hareket, avangart bağlamındaki yadsıyıcı tutumun ihtiyaç duyduğu devingen ortamı yakalamış olur. Yukarıda değerlendirdiğim "Yeni lisan" başlıklı yazıların, dergideki manzume ve hikâyelerin yayımlanması da bu hareketli, hırçın polemik ortamının fonluğunda gerçekleşmiştir.

"Yeni Lisan'a ilk ciddi saldırı, hareketin bildirgesinin yayımından elli gün sonra Köprülüzade Mehmet Fuat'tan gelir. "Edebiyat-ı Milliye" (*Servet-i Fünun*, S.1041, 31 Mayıs 1911, s.3-7) başlıklı bu yazı, Ali Canip'in, "Millî Lisan ve Millî Edebiyat" (*GK*, S.3, 19 Mayıs 1911; *GKD*: 132-134) adlı makalesine bir karşılıktır aslında. Yeni Lisancıların istediği olmuş, 'eski'ye mensup kişilerden birinin tartışma ortamına çekilmesi sağlanmıştır. Bu arada, "Yeni Lisan" başlıklı yazıların yanbaşıda, *Genç Kalemler*'de yeni bir polemik plâtfomu oluşturulmuştur. Bu köşenin adı da oldukça militarist, dolayısıyla avangart bir öze sahiptir: "Gençlik Kavgası". 8 Haziran 1911 tarihli dördüncü nüshanın anılan köşesinde Ali Canip'in "Yekta Bahir" takma adıyla "'Millî' Daha Doğrusu 'Kavmî' Edebiyat Ne Demektir?" (*GKD*: 162-167) adlı cevabı gecikmez. Bununla birlikte, Köprülüzade'den cevap gelmemiştir. Ali Canip, bir süre sonra "Millî Edebiyat Meselesi" (*GK*, S.6, 2 Temmuz 1911; *GKD*: 193-197) başlıklı ikinci bir yazıyla bir kez daha Mehmet Fuat'ı tartışma ortamına çekmeye çalışır. Köprülüzade'nin karşılığı oldukça gecikmeli çıkar. Onun "Yeni Lisan" (*Servet-i Fünun*, S.1082, 29 Şubat 1912, s.365-370) başlıklı bu yazısına bu kez bir başka isim, Kâzım Namî "Yeni Lisan ve Hasta Bir Mantiğin Psikolojisi" (*GK*, S.17-18, Mart 1912; *GKD*: 403-409) başlıklı yazısıyla karşılık verir. Bu arada tartışmaya Mekteb-i Tıbbiye'den altmış öğrenci de katılır. Onlar adına "Bir Tarize Cevap" (*GK*, aynı sayı; *GKD*: 417-418) başlıklı kısa bir yazı kaleme alan altı tıp öğrencisi, Yeni Lisan eksenindeki tartışmaların salt edebiyat çevresinde dönmediğini, özellikle edebiyat izlerçevresinde de yakından takip edildiğini göstermektedir. Daha önemlisi, bu yazıdan hareketle, bu kesimin büyük ölçüde *Genç Kalemler*'in tarafında yer aldığını söylemek mümkündür. Bir başka deyişle, Selânik'te başlayıp devam eden Yeni Lisan'ın yankıları, İstanbul'un basın camiası dışındaki çevrelere de taşmış ve oralardaki ilgili kişileri de hâlesine almıştır artık. Ayrıca, Berlin'den "Tetebbu Karşısında Mehmet Fuat Bey" (*GK*, S.20, 10 Mayıs 1912; *GKD*: 446-448) başlıklı bir yazıyla ikinci bir cevap da Celâl Sakıp'tan gelir. Fuat, bu kez gecikmeksizin "Türklük ve Yeni Lisan" (*SF*, S.1091, 2 Mayıs 1912, s.579-582) ile Kâzım Namî'ye yöneltilen eleştirilerini. Polemiğe, "Netayic" (*Rûbab*, S.14, 2 Mayıs 1912) başlıklı yazısıyla aynı gün Yakup Kadri de katılır. Ona da "Genç Kalemler tahrir heyeti", "Pespaye Bir Hicve Ciddi Bir Cevap" (*GK*, S.20, 10 Mayıs 1912; *GKD*: 452-453) başlığıyla cevap yetiştirir. Gittikçe genişleyen

tartışma, *Genç Kalemler*'in sütunlarıyla sınırlı tutulmaz. Kâzım Namî'nin cevabı *Hak* gazetesinin haftalık ekindeki "musahabe-i edebiye" köşesinden "Yeni Lisan Etrafında" (S.3, 16 Mayıs 1912) ile gelir. Bu kez ortaya "Müebbed Mesele Hakkında" (*Hak*, haftalık ilâve, S.2, 9 Mayıs 1912) başlıklı ılımlı bir yazıyla da olsa Celal Sahir çıkar. Sonunda Cenap Şahabettin de bu polemik ortamına katılır. "Oğluma İkinci Mektup" (*Hak*, haftalık ilâve, S.8, 10 Haziran 1912) başlığıyla oldukça alaylı bir açık mektup yayımlar. O sırada Midilli'de bulunan bir başka muarız Süleyman Nazif "Bir Mesele-i Müebbede" (*Şehbal*, S.55, 28 Haziran 1912)yi gönderir. Polemik sürecinin başından beri sessiz kalan Ömer Seyfettin nihayet "Perviz" takma adıyla yazdığı "Yeni Lisana Dair" (*Zekâ*, S.9, 8 Temmuz 1912) yazısıyla ona karşılıkta gecikmez. Ömer Seyfettin, aynı takma adla "Gençlik Kavgası" köşesindeki "Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar" (*GK*, S.24-25, 23 Temmuz 1912; *GKD*: 531-537) ile Yakup Kadri'ye de gecikmeli bir cevap vermiş olur. Paris'ten M.Nermî "Yeni Lisan İstilâsı Karşısında" (*GK*, S.22, Haziran 1912; *GKD*: 471-489) yazısıyla arkadaşlarına katılır. Ali Canip de bu kez başlıksız bir yazıyla (*Hak*, haftalık ilâve, S.11, 12 Temmuz 1912) Cenap'a yanıt verir. Bu arada İzmir'den Mehmet Necip¹⁰ M.Nermî Beye "Yeni Lisan" (*GK*, S.26, Ağustos 1912, s.58) başlıklı bir cevap verir. Yine Cenap Şahabettin, bir başka açık mektubu (*Şehbal*, S.61, 28 Eylül 1912) da Ali Canip'e yollar. O da "Yeni Lisan" başlıklı cevabını "Cenap Şahabettin Beye" (*GK*, S.27, 15 Ekim 1912; *GKD*: 559-562) hemen yazar¹¹.

---

10 Mehmet Necip (Türkçü), Ömer Seyfettin'in İzmir yıllarında yanında bulunduğu ve kendisinden pek çok şey öğrendiği bir kişidir. O, 1911 yılında Selânik'te başlatılan Yeni Lisan hareketinin önceli olarak görülebilecek bir sadeleştirme çıkışının da öncüsüdür. Bununla birlikte, *Genç Kalemler*, onunla kendi dil anlayışları arasında önemli farklılıklar bulunduğunu belirtmek gereğini duymuşlardır (Öksüz 1995:135). Mehmet Necip'in sadeleşme sürecindeki çok önemli rolüne dikkat çeken Hasan Âli Yücel, bu ismin "unutuluşu"nu zarif ifadelerle ima etmiş (1957: 192); Ömer Seyfettin'in biyografisini kaleme alan Tahir Alangu da Mehmet Necip'i -Ömer Seyfettin ve arkadaşları da dahil- sonraki kuşakların yalnız bıraktığını açıkça dile getirmiştir (2010: 174 vd). Mehmet Necip Türkçü hakkında çok sonraları İbrahim Olgun (Necip Türkçü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1971) ve Ömer Faruk Huyugüzel (Necip Türkçü, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988) imzalarıyla iki monografi kaleme alınmıştır.

11 Burada özellikle polemik ortamının keskinliğini gösterebilmek için özetleyici bir tahkiye içinde adlarını vermekle yetindiğim ve söz konusu polemige ait yazı dağarcığının bir kısmını oluşturan bu makalelerin içeriği hakkında Öksüz'ün ve Çelik'in kitaplarına, ayrıca Parlatır ve Çetin'in hazırladığı *Genç Kalemler Dergisi* (*GKD*) külliyatına bakılabilir.

Yaklaşık onyediy aylık bir süreye yayılan bu polemik ortamı, Yeni lisan hareketinin istediği sinerjiyi sağlamıştır. Harekete getirilen her eleştiri, Genç Kalemler'i ve yapmayı istedikleri yenilikleri olması gerekenden daha kısa sürede ve daha hızlı bir şekilde gündeme yerleştirmiştir. Bu polemik ortamı, edebiyatımızdaki pek çok örneğinde yaşandığı üzere, tartışma süreçlerini izleyen kısa veya uzun vadede üstünlüğün 'yeni' tarafından elde edildiğini göstermektedir. "Yeni Lisan" ekseninde oluşan tartışma da -her ne kadar dış etkenler yüzünden kesilip sonuçları hareket bünyesinde alınamayacak olsa da-Genç Kalemler'in savunduğu ilkelerin zaferiyle sonuçlanmıştır. Ne yazık ki, Balkan Savaşının belirtileri, derginin yirmiyedinci sayıyla (15 Ekim 1912) yayın hayatından çekilmesine, Yeni Lisan hareketinin de fiilen sona ermesine yol açmıştır. Nitekim üç gün sonra başlayan savaşta Selânik de 10 Kasım 1912 tarihinde Osmanlı Devletinin elinden çıkar. İstanbul'a göçmek zorunda kalan hareket mensupları edebî faaliyetlerine orada devam eder. Bu tartışmaya katılan karşı kesimin hemen bütün üyeleri de -anılan savaşın ve 1914'te başlayan Birinci Dünya Savaşının somutlaştırdığı karşı oluşumların da etkisiyle- birkaç yıl önce şiddetle karşı çıkmış oldukları "Millî Edebiyat" anlayışı çevresinde buluşacaklardır¹². Bu noktada şu vurgulanmalıdır ki, genellikle toplu edebî oluşumlar sona erdikten sonra, dönemlerinde başatlaştırdıkları biçim ve içerik özellikleri de edebiyat ortamının gündeminden çekilir. Okur ve amatör izlerçevre katındaki izleri, beğeni tarzı ya da edebî model ölçeğinde bir süreliğine devam etse de özellikle elit edebiyat kamuoyundan çekiliş süreci oldukça hızlı gerçekleşir. Ancak bu genel durum, Yeni Lisan hareketi için söz konusu olmamıştır. Türk

---

12 Yeni Lisan'ın sonrasında edebiyatımızın geldiği durumu, hareketin bitişinden yaklaşık beş yıl sonra kaleme aldığı 8 Ocak 1918 tarihli bir günlük notunda Ömer Seyfettin şöyle yazıyor:

"(...) bir kere edebiyat âleminin bugünkü vaziyetini kısaca yazmalıyım. "Edebiyat-ı Cedide" azaları ölmüş addolunabilir. Halit Ziya, müderris, Hüseyin Cahit mebus, Mehmet Rauf artık hiç yazmayacağını geçen gün vapurda bana söyledi. Şantajcı Süleyman Nazif'le kardeşi Faik Âli budalası zaten solda sıfır... "Yeni Lisan", dört beş sene içinde hemen umumiyetle kabul olundu. Herkes terkipsiz, tabii Türkçeyle yazmağa taraftar.

Millî vezin de Acem aruzuna galebe çaldı. Matbuat sahasında eski terkipli, Acemce, Arapça çeşnisindeki Divan lisanına taraftar olup hâlâ vâsf-ı terkiplerde ısrar edenler şunlar: Cenap Şahabettin, Süleyman Nazif, Abdülhak Hâmit, Celâl Nuri (bunun edebiyatta mevkii yok), Hoca Baytar Âkif, çömezi Mithat Cemal, Ali Emiri, Sâki, İsmail Müştak, Muhittin (Taninci), Tasviri Efkârcılar falan... Göze çarpanlar bunlar işte... Öbür muharrirlerin hepsi terkipsiz, tabii lisan taraftarı..." (Ömer Seyfettin, 2000: 257)

edebiyatının 1912 sonrasındaki genel özelliklerini oluşturan üç temel ilke yalın bir dil, hece vezni, ülke/millet meselelerini işlemedir. Kendi içinde nüanslar, farklı yönelimler barındırmakla birlikte ediplerin hemen hepsi bu üç temel payda etrafında toplanmışlardır. Bu durum, fiilen bitmiş olmakla birlikte, Yeni Lisan hareketinin avangart bağlamda 'yalıtma/ayırıştırma, merkezden koparma ve dolayısıyla yeniden düzenleme' evresinin -savunulan ilkeler zemininde- gündeme geldiğini göstermektedir.

2.2.3. "Dün-Bugün" köşesi

Hareketin avangart kimliğini oldukça kışkırtıcı bir pratiklikte gösteren bir başka cephesi, "Dün-Bugün" başlıklı köşedir. Aslında bu köşenin -ilk adı *Hüsün ve Şiir* olan- dergideki geçmişi, hareket öncesine gider. Ali Canip, 1910 yılında Hamit ve Hüsnü Beylerin çıkarmakta olduğu bu dergide başyazarlık yapıyordu. Söz konusu köşeyi de ilk kez o başlatmıştır. Burada, sol sütundaki "dün" başlığı altında Servet-i Fünun şairlerinden bir şiir ile onun sağındaki "bugün" başlığı altında kendine ait bir şiire yer veren Ali Canip'in amacı, okuyucuya iki şiir anlayışı arasında bir mukayese imkânı vermek, dolayısıyla 'eski'leri eleştirmektir. Ne var ki, onun sağda yayımladığı kendi şiirleri de Fecr-i Âti dönemine aittir. Dolayısıyla bu manzumelerin Servet-i Fünun'a göre bir yenilik göstermesi söz konusu değildir. Bununla birlikte anılan köşe, Yeni Lisan hareketiyle birlikte asıl işlevine kavuşacaktır (Sazyek, 1991: 270). Hareketin başlamasıyla birlikte, "Dün-Bugün" köşesi, manifestoyla duyurulmaya başlayan yeni dil ve edebiyat anlayışının âdeta bir uygulama alanı olarak değerlendirilme arenası hâline getirilir. Köşenin plânında bir değişiklik yapılmamakla birlikte 'eski'lerin karşısına konan 'yeni' ürünler arasındaki farkın derecesi artırılmış olur.

Aslında Yeni Lisan hareketi, şiire çok fazla ağırlık veren bir anlayışta değildir. Şiirin kişisel bir sanat dalı olduğu anlayışını, avangart yönelimlerinin dışında tutan hareket mensupları, bu noktada edebî geleneğin dışına da çıkmamış olurlar. Üstelik, Ömer Seyfettin, hareketin daha ilk çıkış zamanında bu sürdürücü tavra vurgu da yapmıştır. Hareketin manifestosunda "*beş asırdan beri konuştuğumuz menus denilen Arabî ve Fârisî kelimeleri mümkün değil terk edemeyiz*" sözlerinin hemen ardından konuyu bir başka yerleşik ögeye, vezne getirir ve "*hele aruzu atıp Mehmet Emin Beyin vezinlerini hiçbir şair kabul etmez*" (GK, S.1, 11 Nisan 1911; GKD: 78) der. Bu yaklaşım, hareketin, aruzla birlikte aynı coğrafyanın kırsal kesimlerinde yine yüzyıllardır yaşamakta olan hece vezni gibi bir ögeyi, kendi millîlik anlayışının dışında tuttuğunu göstermektedir. Gerçekten de gerek -çok az

sayıdaki ürününüle- Ömer Seyfettin (Çetişli, 2011: 84-85¹³) gerekse Ali Canip (Sazyek 1992: 177), 1913'e kadar yazdıkları manzumelerin hemen hepsinde aruz veznini kullanmıştır. Bu durum bir çelişki gibi görünmekle birlikte, hareket kapsamındaki şiiirlerde görüleceği üzere, onlar asıl yeniliği ve milliliği daha çok sözcük kullanımında ve içerikte kabul etmiştir. Nitekim, İsmail Habip'in "yeni davanın nazımında aruzla dahi başarılabilceğine dair" (1931: 409) tespiti bu noktada önemlidir.

"Dün-Bugün" köşesinin, hareketle başlayan yeni dönemde ilk olarak Ömer Seyfettin'in -"Perviz" takma adıyla- kaleme aldığı "Kış Hisleri" (GK, S.1, 11 Nisan 1911; GKD: 90) adlı manzumesine yer verilir. Onun karşı tarafına da Hüseyin Suat'ın oldukça sanatkârane üslûplu ve bol terkipli "Zevcemin Mezarında"sı konmuştur. İki şiiir de aruz vezniyle örülmesine rağmen, Perviz'in eseri, barındırdığı terkipsiz, yalın dille Genç Kalemler'in savunduğu ilkelerin izdüşümüdür âdeta.

Bu köşenin sonraki bütün örnekleri Ali Canip'e aittir. "Dün"ü temsilen karşılarına konumlanan manzumeler de Süleyman Nazif, Cenap Şahabettin, Faik Âli (iki şiiir), Tevfik Fikret, Hüseyin Daniş ve Süleyman Nesip imzalarını taşımaktadır ve bunların hepsi de Hüseyin Suat'ın şiiiriyle benzer biçim ve içerik özelliklerini taşımaktadır. Şunu belirtmek gerekir ki, Ömer Seyfettin ve Ali Canip'e ait "yeni" şiiirlerde de genellikle kişisel duygulanmalarla aşk ve doğa gibi yerleşik temalar ağırlıktadır. Dolayısıyla, iki isim de hikâye ve eleştiri türlerindeki metinlerinde üstlendikleri milliyetçi duyarlılığı nazım alanına yansıtma gereğini duymamışlar; yenilikçi tavırlarını özellikle terkipsiz bir dil kullanımında yoğunlaştırmışlardır.

"Dün-Bugün" köşesi, dokuzuncu sayısından itibaren derginin sayfalarından kaldırılır. Bunda, yukarıdaki poetik tercihlerle sürdürülen dil ve edebiyat savunusunun denk düşmemesi rol oynamış olabilir. Zira, nesir formunda ortaya konan gerek teorik gerekse edebî çalışmaların barındırdığı "millî" yoğunluk, söz konusu köşede bir muğlaklığa düşmüştür. Avangart oluşum sürecinin zayıf yönü olan 'güçlendirim bunalımının ortaya çıkması', -bir evre olmanın dışında-, Yeni Lisan'ın özellikle bu cephesinde kendisini göstermiş olur böylelikle. Bununla birlikte, söz konusu durum, nazmı, yukarıda belirttiğim sebeplerle bir ölçüde dışarıda tutmuş olan hareketin genel ilkesel duruşu bağlamında çok da tutarsız görülmemektedir.

---

13 Değerli hocam Prof.Dr.İsmail Çetişli, Ömer Seyfettin'in "Kış Hisleri" [GK, S.1, 11 Nisan 1911; GKD: 90] "ile hece veznine" (2011: 85) geçtiğini belirtse de bu manzume aruzun "mef'ülü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün" kalıbıyla yazılmıştır.

2.2.4. Bir anket giriřimi

Genç Kalemler, hareketin dergi ayağını oluşturan etkinliklerinin yanısıra hiç vakit kaybetmeksizin yeni bir hamleye girişir. *Yeni Lisan ve Bir İstimzac* adını taşıyan bir kitapçıktır bu. Öksüz'e göre "*Nisan sonu veya Mayıs (1327/1911) başında yayınlanmış olabileceği kuvvetle*" (1995: 93) muhtemel olan otuzaltı sayfalık bu kitapçıkta Yeni Lisancılar, derginin "Yeni Lisan" ve "Gençlik Kavgası" başlıklı köşelerinde ileri sürmekte oldukları görüşleri derli toplu bir şekilde ortaya koyarlar. "Genç Kalemler tahrir heyeti"nin bu broşürü yayımlamasındaki amaç, zaten derginin sütunlarında belirttikleri savları tekrarlamak değildir. Asıl gaye, Yeni Lisan'ın sanılandan çok daha geniş kadrolu bir hareket olduğu izlenimi yaratmanın yanında bir soruşturma vasıtasıyla dil, edebiyat, basın mensuplarının düşüncelerini alma ve dolaylı da olsa hareket karşısındaki konumlarını öğrenme arzusudur. Ancak bunu gerçekleştirirken yine kışkırtıcı bir tavır sergilemekten de geri kalmazlar. Dolayısıyla, bu kitapçığa ek olarak gönderilen soruların düzenleniş ve kullanılan sözcüklerin seçiliş tarzı, avangart bir temel üzerinde şekillenir. Anılan kitapçığa eklenen yedi soruluk bir anket mektubu, dönemin pek çok ismine gönderilir. Bu mektuptaki sorulardan birkaçı, söz konusu kışkırtıcı ve bir ölçüde yönlendirici tavrı açıkça göstermektedir. Örneğin, üçüncü soru "*Üç lisanın kaidelerinden müteşekkil bir lisan olabilir mi? Ve bu itibarla Türkçeye Osmanlıca denebilir mi? Olamaz ve denemezse lisanımızı bu hastalıktan kurtarmak bizim için bir vazife değil midir?*"; beşinci soru "*Lisanın sadeleştirilmesinde ve yenileşmesinde Arapça ve Acemce terkiplerin, cümlelerin, edatların kullanılmamasını esas ittihaz etmek lisanın tabii tekâmülü için en muvafık bir usul değil midir?*"; altıncı soru "*Türkçeleşmiş Arabî ve Farisî kelimeleri Türkçe söylendiği gibi yazmak ve onları tamamen benimsemek doğru değil midir?*" (GKD: 534-535) ve son soru "*Bu suretle neticede dilimiz, sadeleşmeye gitmeyecek midir?*" (Öksüz, 1995: 102) şeklindedir¹⁴.

Ne var ki, geniş kapsamlı bir katılımın öngörülmesine karşılık bu soruşturmaya yalnızca -Hamdullah Suphi, Şehabettin Süleyman, Macar Türkolog İgnatz Kúnos, Raif Necdet, İzzet Ulvi gibi- birkaç kişiden cevap gelir. Bunlardan ilk dördü "Yeni Lisan" başlıklı makalelerin 12 ilâ 15. sayılarında yayımlanmıştır. Bu dizi yayımların birincisinin başında yapılan "*Tahrir heyetimizce birkaç ay evvel Yeni Lisan hakkındaki fikirlerini istimzac maksadıyla bütün Osmanlı muharrirlerine birer matbu anket gönderilmişti. Vürud edecek cevaplar senelik büyük ve musavver nüshamızda derc edilecektir. Trablus meselesinin tesiriyle olsa gerek ki bu güne kadar cevap alamadık.*" (GK, S.12; GKD:

14 Bu son soru, GKD'de ve Çelik (1995)'te bulunmamaktadır.

299) şeklindeki açıklama, ankete yönelik ilgisizliği, o sırada başlamış olan Trablusgarp Savaşı gibi edebiyatın dışında kalan bir sebebe bağlama gereğini duymaktadır. Bununla birlikte, yürüyen polemik sürecinin hareketliliği göz önüne alındığında, anketin uğradığı kısır sonucu harekete dönük eleştirel ortamın içerisinde düşünmek gerekmektedir. Dolayısıyla, söz konusu soruşturmayla plânlanan çıkış, ardındaki avangart niyete rağmen beklenen çarpıcı etkiyi yaratamadan biter¹⁵.

Sonuç

Yirminci yüzyılın henüz başlarında ortaya çıkan Yeni Lisan hareketi, Türk edebiyatında yüzyıllardır yerleşmiş bulunan dil ve edebiyat anlayışını, bir hareket için oldukça kısa sayılabilecek bir sürede değiştirmiştir. Bunda, hareket üyelerinin yürüttüğü avangart uygulamaların büyük rolü bulunmaktadır. Avangardın hemen bütün tutum, davranış ve aşamalarını barındırdığı görülen Yeni Lisan'ın başarısında, getirdiği yeni ilkelerin ve bunların dayandığı ideolojik temellerin, dönemin sosyopolitik gerçekleriyle tam anlamıyla uyuşmasının da etkisi vardır. Ülkenin geleceği yolunda oldukça gerçekçi tespitlerde bulunan hareketin savunduğu dil, edebiyat ve düşün değerleri, sürecin seyirindeki gelişmelerle örtüşmüş ve onlara karşıt olanların büyük çoğunluğunun katılımını da kapsayan bir genelgeçer ilkeler manzumesi hâline gelmiştir. Böylelikle Yeni Lisan, zamanla avangart bir çıkış olmaktan uzaklaşarak Cumhuriyet döneminin de yaklaşık ilk onbeş yılını kaplayan bir edebî kanonun kurucusu olma konumuna ulaşmıştır. Bu kanonik yapı da 1937 yılında başlayan -ve avangart özellikleri Yeni Lisan'dan daha sistemli bir şekilde taşıyan- Garip hareketi tarafından yıkılacaktır.

Kaynakça

- Alangu, Tahir (2010), Ömer Seyfettin-Ülkücü Bir Yazarın Romanı, 2.b., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bilgin, Nuri (ed.; 1988), Sosyal Psikolojiye Giriş, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Budak, Selçuk (2003), Psikoloji Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

---

15 Bu anket kapsamındaki soru ve cevapların metinleri için Öksüz'ün ve Çelik'in kitaplarına, ayrıca Parlatur ve Çetin'in hazırladığı Genç Kalemler külliyyatına bakılabilir.

- Bürger, Peter (2003), *Avangard Kuramı*, çev.: Erol Özbek, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Calinescu, Matei (2010), *Modernliğin Beş Yüzü*, çev.: Sabri Gürses, İstanbul: Küre Yayınları.
- Cevizci, Ahmet (2005), *Felsefe Sözlüğü*, 6.b., İstanbul Paradigma Yayınları.
- Çelik, Hüseyin (1995), *Genç Kalemler Mecmuası Üzerinde Bir Araştırma*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yay.
- Çetışli, İsmail (2011), "Ömer Seyfettin'in Şiir ve Mensur Şiirleri Örneğinde "Yeni Lisan" ve/veya "Millî Edebiyat" Hareketinin Sonuçları", 100.Yılında Yeni Lisan Hareketi ve Millî Edebiyat Çalıştayı Bildirileri, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, s.63-88.
- Güneş, Serkan (2011), "Değer Yaratma Bağlamında Güncel Dört Yenilik Modeli", Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Tasarım Dergisi, S.7, Haziran 2011, s.71-89.
- Innes, Christopher (2010), *Avant-garde Tiyatro 1892-1992*, çev.:Beliz Güçbilmez- Aziz V.Kahraman, 2.b., Ankara: Dost Kitabevi.
- Kahraman, Hasan Bülent (1997), *Yahya Kemal Rimbaud'yu Okudu mu?*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Levend, Âgah Sırrı (1972), *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, 3.b., Ankara: TDK Yayınları.
- Ömer Seyfettin (2000), *Bütün Eserleri*, C.5, haz.: Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Öksüz, Yusuf Ziya (1995), *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Parlatır, İsmail (1985), "Genç Kalemler Hareketi İçinde Ömer Seyfettin", Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Ankara: AKM Yayınları, s.87-111.
- Parlatır, İsmail-Çetin, Nurullah (1999), *Genç Kalemler Dergisi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Polat, Nazım H. (2011), "Yeni Lisan-Yeni İnsan", 100.Yılında Yeni Lisan Hareketi ve Millî Edebiyat Çalıştayı Bildirileri, Ankara: Türk Edebiyatı Vakfı Yay., s.245-255.
- (Sevük), İsmail Habip (1931), *Edebî Yeniliğimiz*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- Sazyek, Hakan (1991), "Ali Canib (Yöntem)'in Şiirleri I", DTCF Dergisi, C.XXXV,, S.1, s.263-288.

Sazyek, Hakan (1992), "Ali Canib (Yöntem)'in Şiirleri II", *Türkoloji Dergisi*, C.X, S.1, s.177-226.

Şaylan, Gencay (1999), *Postmodernizm*, Ankara: İmge Kitabevi.

Yöntem, Ali Canip (1935), *Ömer Seyfeddin Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.

Yücel, Hasan Âli (1957), *Edebiyat Tarihimizden*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

**THE FIRST AVANTGARDE MOVEMENT OF TURKISH
LITERATURE: "YENİ LİSAN"/"NEW LANGUAGE"**

Hakan SAZYEK*

Abstract

Movement of "Yeni Lisan" (New Language) that has started in 1911 is first avantgarde collective approach in Turkish literature. This movement primarily argues avoidance of Arabic and Persian for a national literature. And more generally it tried to awake young nationalism. This movement had hard discussions with some groups who deny present language and literature understanding and with some groups who support this understanding and it ended because of wars and it achieved to hand new policies down to the next process.

Keywords: avantgarde, creative destruction, literature, "New Language", "Young Pens"

---

* Doç. Dr., Hakan Sazyek, Kocaeli University Department of Turkish Language and Literature, hsazyek@hotmail.com